

ENTREVISTA

Entrevista a Helen Mack, presidenta de la fundació Myrna Mack

Eugènia Riera

Institut Català Internacional per la Pau

Helen Mack, presidenta de la Fundació Myrna Mack

Helen Mack s'ha convertit en un referent internacional en la defensa dels drets humans i la lluita contra la impunitat a Guatemala. Des de l'assassinat de la seva germana Myrna, l'any 1990 en una operació d'intel·ligència, ha batallat perquè es fes justícia i sortís a la llum la veritat del cas. Una lluita plena d'entrebancs, que persisteix avui en dia.

Què va suposar per a les víctimes la creació de la Comissió de la Veritat a Guatemala?

Quan a Sud-Amèrica es comença a parlar dels conceptes del que ara es diu justícia transicional – veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició – s'incrementen les expectatives i amb la creació de la Comissió de la Veritat a Guatemala les víctimes i els seus familiars veuen l'oportunitat directa de poder donar el seu testimoni i que realment es digui la veritat del què va passar. Va ser molt satisfactori perquè moltes persones no expliquen el que va succeir fins que se'ls dóna aquesta oportunitat. A més, la metodologia va ser bona i la comissió es va apropar a les víctimes en les poblacions més remotes, on no hi ha desenvolupament i on no tenien possibilitat de viatjar. Tanmateix, de la Comissió van sortir una sèrie de recomanacions que desafortunadament, com que no eren vinculants, no s'han complert.

No hi ha hagut voluntat política?

Efectivament. El president de la República -Álvaro Arzú- no va arribar a rebre l'informe de la comissió quan es va presentar, cosa que simbòlicament es va interpretar com que no va ser acceptat. Hi ha una veritat escrita, la que és en els textos de la Comissió, però hi ha hagut un rebuig, una negativa, a acceptar aquesta veritat. I continua sent una veritat no coneguda per la majoria, perquè no està recollida en el nostre sistema educatiu. Ells volen imposar la seva veritat, no la que està escrita i dita per les víctimes.

A qui es refereix quan parla d'ells?

Com va dir recentment el comissionat de la Comissió Internacional Contra la Impunitat de Guatemala (CICIG), Iván Velázquez, l'Estat de Guatemala es va dissenyar per mantenir la impunitat de l'elit militar, política i econòmica que ha controlat el país i a qui no li interessa ni el desenvolupament ni la veritat, sinó continuar beneficiant-se dels seus propis interessos. Hi ha hagut impunitat per als delinqüents de coll blanc, d'aquesta elit, i així és com s'ha anat cooptant l'Estat. En la transició cap a la democràcia la corrupció es va democratitzar, i la impunitat del passat és la impunitat del present. Els mateixos actors de violacions de drets humans en el passat, estan sent imputats avui per corrupció, i són els que impedeixen que es faci justícia per a les víctimes. L'exèrcit a Guatemala va ser el vencedor de la guerra – a diferència, per exemple, del que va passar a l'Argentina – i això fa que la lluita per la justícia i per aquesta veritat encara es continuï batallant.

**“ L'Estat de Guatemala està dissenyat per
mantenir la impunitat de l'elit militar, política i
econòmica que controla el país ”**

En el cas de l'assassinat de la seva germana, Myrna Mack, tampoc no s'ha aclarit tota la veritat.

La meva germana la van matar el setembre de 1990. L'any 1993 va ser el primer cas en què aconseguim una condemna per violacions de drets humans de l'autor material i fins al 2014 no vam tenir la sentència contra un coronel, un militar de rang superior.

Demostrem com el cas de Myrna havia estat una operació especial d'intel·ligència i com, per deixar-lo en la impunitat, hi va haver necessitat de matar el policia que va fer la investigació i que va identificar el principal sospitós, Beteta Álvarez. Juntament amb aquest policia, Mérida Escobar, dos civils van ser capturats i torturats, un assassinat i l'altre desaparegut. Ara, el passat mes d'abril, després de 27 anys, vam tenir la sentència del cas del policia Mérida Escobar. Jo esperava que en acabar aquest procés podria fer el tancament del dol que porto des de fa 27 anys. I quina va ser la sentència? Reconeixen l'existència d'un pla però absolen el cap de la policia i només condemnen tres agents a 25 anys. Aquesta veritat suposadament jurídica no és la veritat; la veritat dita des de la justícia no és la veritat completa a causa del sistema d'impunitat que existeix. La impunitat a Guatemala arriba al 97%.

En aquest escenari, està sent útil la feina contra la impunitat de la CICIG?

La CICIG està jugant un paper important en la lluita contra la corrupció i està desvelant els greuges de la impunitat del present, que és la impunitat del passat. El seu treball sí que ha estat una aportació, però com va dir el comissionat Velázquez, aquest Estat està dissenyat per assegurar la impunitat de l'elit. I els jutges –encara que no tots – estan per garantir aquesta impunitat.

Sense veritat ni justícia, no hi pot haver reconciliació...

Efectivament. No hi pot haver reconciliació quan la veritat no surt a llum, quan no es va a l'arrel del conflicte ni hi ha cap reforma institucional. A més, aquí hi ha una altra discussió: es diu que no es pot parlar de reconciliació perquè mai havíem estat conciliats, que és el pas previ. I això també apareix en les conclusions de la Comissió de la Veritat: l'exclusió i la discriminació, que persisteix a dia d'avui. Aquesta és una de les tres conclusions més destacades de l'informe, juntament amb la concentració de poder – que també continua fins a dia d'avui- i el fet que els ciutadans no podem canalitzar les nostres peticions, a causa d'aquesta concentració de poder que està només al servei d'aquest pacte polític-econòmic -militar, el que la CICIG ha anomenat “xarxes polítiques i econòmiques il·lícites”. Aquí t'adones que l'informe de la Comissió de la Veritat va ser molt valuós per a les víctimes però no pel país per aquesta falta de voluntat política.

“ La veritat dita des de la justícia no és la veritat completa, no és la veritat de les víctimes ”

Durant el conflicte armat, la repressió va ser especialment dura per a les poblacions indígenes i les dones. ¿Vint anys després, la protecció d'aquestes comunitats continua sent un repte?

No hi ha hagut cap reparació per a les poblacions indígenes i, una vegada més, l'Estat ha incomplert els compromisos dels Acords de Pau perquè es fessin inversions en els llocs més afectats pel conflicte, a la part occidental del país. I això ha fet saltar novament la crisi dels “nens no acompanyats” [menors que fugen de la violència i intenten creuar la frontera dels Estats Units], que s'ha convertit en un problema de seguretat nacional per als Estats Units. Ara l'exigència de més inversions en les zones habitades per comunitats indígenes ve per part del govern nord-americà, no perquè li interessin els drets humans, sinó perquè tenen un problema amb la immigració.

La inexistència d'una llei de memòria històrica és també un obstacle per avançar cap a la pau?

Aquesta és una altra batalla de les víctimes, que l'Estat s'encarrega que no es dugui a terme. Un cop més, si ens fixem en les recomanacions de la Comissió de la Veritat, no s'ha constituït una comissió per investigar les desaparicions forçades ni tampoc s'han fet els memorials. I el que s'ha fet en aquest sentit és gràcies a l'esforç de les víctimes, amb suport de la comunitat internacional, o perquè hi ha algunes sentències de la Cort Interamericana de Drets Humans que així ho ordenen.

Amb tot, el descobriment de l'Arxiu de la Policia Nacional va ser un fet significatiu per a la recuperació de la memòria. Què va suposar per a les víctimes?

Va ser un descobriment fortuït i, efectivament, aporta informació sobre les víctimes que confirma com la policia era un apèndix operatiu de l'exèrcit i una font d'informació. Confirma com la policia va fer detencions i va lliurar els detinguts a les autoritats

perquè fossin torturats i assassinats. Des d'una perspectiva institucional, encara actualment la policia no és reconeguda a la Constitució, perquè l'exèrcit vol mantenir el control per continuar utilitzant-la per als seus propis interessos.

“ Els processos de pau es porten a terme perquè són rendibles econòmicament, no perquè hi hagi un interès real d'acabar amb el conflicte ”

Quines lliçons es poden extreure de la situació de postconflicte a Guatemala?

Cada país té circumstàncies diferents però el que veiem és que en aquests moments els processos de pau es porten a terme perquè tenen un avantatge econòmic, no perquè hi hagi un interès real d'acabar amb el conflicte. Si la pau no és rendible econòmicament, per què he de firmar la pau? A nivell internacional el que es busca, a través de la pau, és l'explotació dels recursos naturals i acords econòmics amb empreses multinacionals.

Té esperança que la situació pugui canviar?

No, perquè no es veu una alternativa d'un sistema econòmic que sigui més just. A Guatemala les noves generacions tenen un pensament més crític, i això és positiu, perquè veuen que la continuïtat del model d'estat que tenim els afecta en conjunt. Estan cansats de la corrupció i han agafat un paper més actiu, per exigir un canvi. Però els qui som de les generacions més antigues hem d'acompanyar-los i amb prou feines estem començant a caminar amb la tempesta; ni tan sols hem arribat a l'ull de l'huracà. La resistència d'aquesta concentració de poders encara no s'ha esquarterat.

Li queden forces per a continuar lluitant?

Apel·larem la sentència del cas Mérida Escobar, clar que sí, encara que te n'adones que res no canvia. I a més hi ha una criminalització de les víctimes, ens diuen que volem viure en el passat, continuar-lo remonent, i que no volem la reconciliació. Per l'Estat les

persones van ser un expedient, però per nosaltres són els nostres éssers estimats. Com es concilia això?

Fotografia : CIDH – Comisión Interamericana de Derechos Humanos

© Generalitat de Catalunya